

Ольга Матвеева,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г.С. Сковороди
(м. Харків)

Olga Matveeva,

Candidate of Pedagogical Science, Assistant Professor,
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv)

УДК 378.147:78

ББК 74.580.22

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ У ВИЩІЙ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

APPROACHES TO DETERMINING PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS EFFICIENCY CRITERIA IN HIGHER MUSICAL-PEDAGOGICAL EDUCATION

У статті визначено характеристики поняття «ефективність» у педагогіці, сутність понять «критерій» та «показник» у педагогіці вищої школи та педагогічній діагностиці. На цій основі визначено критерії ефективності системи педагогічної діагностики вищої музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: ефективність, критерій, вища музично-педагогічна освіта.

The article provides a detailed analysis of the essential characteristics of the term «efficiency» in Pedagogy and considers the definitions of the terms «criterion» and «index» in Higher Education Pedagogy and pedagogical diagnostics. The theoretical data obtained in the course of the research have provided the basis for determining the efficiency criteria of the system of pedagogical diagnostics in higher musical-pedagogical education.

Key words: efficiency, criterion, higher musical-pedagogical education.

В статье определены характеристики понятия «эффективность» в педагогике, сущность понятий «критерий» и «показатель» в педагогике высшей школы и педагогической диагностике. На этой основе определены критерии эффективности системы педагогической диагностики высшего музыкально-педагогического образования.

Ключевые слова: эффективность, критерий, высшее музыкально-педагогическое образование.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вибір теми статті зумовлений високим рівнем уваги суспільства до якості вищої освіти й вищої музично-педагогічної освіти (ВМПО) зокрема. В наш час якість є однією з основних проблем цивілізації, що охоплює всі напрями діяльності людини. Зростає й значення якості освіти як важливого фактора економічного й соціального прогресу суспільства, розвитку творчого потенціалу особистості. Найважливіші документи, що відбивають державну освітню політику – «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», Національна рамка кваліфікацій, Закони України: «Про освіту» (1996), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2014), підкреслюють необхідність забезпечення високої якості освіти на основі збереження її фундаментальності й відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави.

Пріоритет якості освіти як ядра освітньої політики робить гостроактуальною проблему пошуку ефективних підходів, проектування й впровадження ефективного механізму впливу на якість освіти на всіх рівнях. Вирішення цієї проблеми пов'язано з організацією та проведенням процедур педагогічної діагностики як комплексної системи, що має вплив на якість результатів навчання, всього навчального процесу. Аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що існують два основних напрями взаємодії педагогічної діагностики й якості освіти:

- спроектована й впроваджена система педагогічної діагностики має відповідати вимогам якості;
- впровадження системи педагогічної діагностики має сприяти підвищенню результативності й якості навчально-виховного процесу відповідно до вимог Державного освітнього стандарту, впливати на процес та результати освітньої діяльності студентів. Отже, для визначення ефективності впровадження системи педагогічної діагностики необхідно визначити критерії її ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема критеріїв педагогіки вищої школи була досліджена в працях Ю.К. Бабанського, В.А. Ганзена, В.Н. Дружиніна, Н.В. Кузьміної, Б.Т. Ліхачова, С.С. Муцинова, П.І. Підкасистого, М.Н. Скаткіна, Ю.Ф. Худолеєва, А.М. Шмельова та ін. На думку вчених, критерії, що застосовуються в педагогічних дослідженнях, має відповідати ряду вимог: цільова заданість; об'єктивність;

істотність; релевантність; правильне співвідношення кількісних і якісних сторін; раціональність (доступність) тобто можливість їх використання різними суб'єктами. Також, розрізняють кількісні й якісні критерії й показники, що дозволяють відбити й зафіксувати наявність або відсутність визначених якостей, властивостей, ознак або сторін об'єкту дослідження. Кількісні критерії й показники відбивають ступінь їх (якостей) наявності або розвитку (Б.Т. Ліхачов, П.І. Підкасистий та ін.).

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення критеріїв ефективності педагогічної діагностики ВМПО.

Виклад основного матеріалу та аналіз отриманих наукових результатів. Визначення критеріїв ефективності системи педагогічної діагностики є одним з найбільш важливих і складних аспектів дослідження. Критерії ефективності дозволяють визначити результат, що внесений її впровадженням у освітній процес, як позначаються засновані на результатах діагностики впливи на успішність навчання студентів, формуванні компетентностей випускників, компонентах освітнього процесу (меті; навчальній інформації; засобах комунікації), а отже виявити ефективність проведення діагностичних процедур. Труднощі визначення критеріїв ефективності пояснюються складним характером педагогічної діагностики, оскільки необхідно визначити, що слід виявляти, оцінювати, порівнювати як у характеристиках педагогічного процесу та його учасників, так і в самому процесі педагогічної діагностики, її результатах. Визначення й використання критеріїв ефективності є особливо важливим для експериментальної перевірки моделі реалізації системи педагогічної діагностики.

Уточнемо поняття «ефективність» стосовно його застосування для характеристики функціонування будь-якої системи.

Початковий етап розробки й застосування поняття «ефективність» був тісно пов'язаний зі сферою економіки. Галузі використання цього поняття поступово розширилися й в сучасному розумінні, ефективність є комплексною характеристикою функціонування будь-якої складної системи. У спеціальній термінології багатьох теоретичних дисциплін поняття «ефективність» застосовується поряд з термінами «система», «керування», «якість», що свідчить про його загальнонауковий статус. Досить часто ефективність уживається як синонім слів «успішний», «результативний».

У педагогічній науці термін «ефективність» характеризує якість навчання (ефективність заняття, методів навчання тощо). Поняття педагогічної ефективності входить в систему всієї педагогічної теорії «поки ще в самому загальному вигляді й не отримало достатньої визначеності». Дуже часто проблема виміру ефективності навчання замінюється критеріями, що стосуються тільки визначення якості засвоєння знань, хоча «освіта – лише один з компонентів навчання», тому «ефективність як якість навчання не може одержати вичерпну характеристику, якщо буде розглядатися тільки в рамках психологічної теорії засвоєння» [2].

Отже, педагогічна ефективність має визначати ступінь відповідності між проєктованими та діагностованими результатами та характеризувати ступінь успішності функціонування педагогічної системи в досягненні мети.

У педагогічній науці досліджуються проблеми підвищення ефективності процесу навчання в цілому (Ю.К. Бабанський, В.М. Блінов, В.В. Макаєв, Н. Міхєєв, Л. Андерсон та ін.), уроку, окремих методів і прийомів навчання (Т.І. Андреева, Н. Дайрі, П.А. Зайченко, Н.О. Ляпін, І.Т. Огородніков); розробляються критерії й методи визначення ефективності освітнього процесу або його окремих аспектів (Г.І. Батурін, У. Байер, В.П. Беспалько, І.А. Жоховський, І.А. Ігошев, М.С. Светлов, Н.С. Чудновський та ін.).

Ефективність є мірою якості педагогічної системи. Згідно А.І. Субетто, ефективність як узагальнена міра якості, стосовно до дидактичних систем, поділяється на внутрішні й зовнішні міри ефективності системи [8]. Отже, ефективність – це характеристика процесу, а якість – характеристика результату певної діяльності [7, с. 103]. Таким чином, основою визначення критеріїв ефективності системи педагогічної діагностики є положення про те, що «оцінюючи результативність освітнього процесу, ми тим самим оцінюємо й якість освіти, що отримала дана особистість» [7, с. 103].

Структурна складність поняття «критерій» вимагає розгляду й аналізу наявних підходів до їх визначення як наукових понять, як категорій педагогіки й педагогічної діагностики.

Довідкова література пропонує такі визначення поняття «критерій»:

- «мірило оцінки, судження»;
- «ознака, на підставі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь, мірило судження, оцінки»;
- «критерій істини – засіб перевірки істинності або хибності того або іншого твердження, гіпотези, теоретичного положення тощо».

З поняттям «критерій» співвідноситься поняття «показник». У словнику С.І. Ожегова під показником розуміється «те, завдяки чому можна зробити висновок про розвиток і хід чого-небудь». У Великій Радянській енциклопедії дано наступне визначення: «Показник – кількісна характеристика. Може бути одиничним або комплексним».

У понятійному словнику теорії діагностики поняття «критерій» і «показник» визначаються як: критерій – змінна величина, що набуває різних значень для різних випадків або для різних моментів часу в рамках одного

випадку. Критерії надають можливість визначати стан об'єкта діагностики [3]. Показник (від пізнюлат. indicator – показчик) – це деяка величина або якість змінної (критерію), що може виявлятися в конкретному об'єкті, тобто міра прояву критерію, його кількісна або якісна характеристика, за якою визначають різні стани об'єкта; зовні добре помітна ознака вимірюваного критерію [6]. Кожний критерій містить у собі групу показників, що якісно й кількісно його характеризують.

На необхідність визначення системи критеріїв для оцінки ефективності складових педагогічного процесу вказується в різних дослідженнях (О.В. Барабаншиков, П.П. Дерюгін, Н.В. Кузьміна, Л.Н. Кулікова, В.П. Мізінцев, І.А. Скопилатов та ін.). Для нашого дослідження, що базується на основі системного підходу до проблеми педагогічної діагностики, найбільший інтерес представляють комплексні, системні підходи до виділення критеріїв ефективності в педагогічних системах.

Так, у якості критеріїв оцінки діяльності педагогічних систем Н.В.Кузьміна визначає [5]: внутрішні критерії: показник конкурсу в навчальний заклад; рівень успішності; збереженість контингенту учнів протягом усіх років навчання; зовнішні критерії: куди йдуть випускники навчального закладу; як вони там адаптуються (яким за часом і якістю є процес входження в нову систему); яка кількість випускників і в який строк досягає високого рівня діяльності в новій системі; який відсоток випускників і якою мірою зайнятий самоосвітою; якою мірою випускник і його керівники задоволені отриманою підготовкою.

На думку А.В. Барабаншикова організація й аналіз ефективності діагностики мають ґрунтуватися на критеріальній системі, що складається з наступних елементів: а) еталони об'єктів, явищ, систем, що підлягають діагностиці; б) основний критерій, що охоплює й пронизує різні характеристики об'єктів діагнозу; в) узагальнюючий критерій і часткові критерії ефективності педагогічної діяльності суб'єктів навчання й виховання (критерії ефективності педагогічних засобів); г) узагальнюючий критерій і часткові критерії якості досягнутого кінцевого результату; д) ознаки – комплекси або групи показників, що дозволяють вивчати й аналізувати підструктури або окремі елементи об'єкту діагнозу; е) показники – одиничні акти й факти, що характеризують ефективність педагогічної діяльності та її результативність. Основу даної системи становлять еталонні уявлення про об'єкти діагностики, що вимагає від суб'єктів педагогічної діагностики багатобічної підготовки [1].

У дослідженні Л.Н. Кулікової запропонована методика аналізу й синтезу структурно-системних критеріїв, призначених для виміру й якісно-кількісної оцінки складних педагогічних характеристик. Учена вважає, що оскільки педагогічний об'єкт і його модель є не простими феноменами, то й критерій, повинен бути складним структурним утворенням. Вона пропонує використовувати для виміру й оцінки складних педагогічних характеристик логічно розгалужений значеннєвий критерій, де відбиваються у взаємозв'язках характеристики, що цікавлять дослідника. Отже, критерій – це система найбільш істотних ознак, що відбиває не весь розглянутий об'єкт, а тільки ті його сторони, що задовольняють мету дослідження й піддаються якісно-кількісній інтерпретації, тобто виміру [4].

В.А. Якуніним запропоновано критерії ефективності педагогічних систем. Учений вважає, що «ефективність навчання визначають насамперед за психологічними результатами, за психічними змінами і новоутвореннями, що формуються в процесі керованої навчально-пізнавальної діяльності» [9].

Стосовно вищої школи, психологічним результатом навчання вчений визначає професійно й соціально значущі якості особистості фахівця, що виявляються в його професійній компетентності й професійній майстерності, загальній компетентності. Іншим універсальним критерієм оцінки ефективності є задоволеність суб'єктів освіти. Критерій задоволеності у вищій професійній школі, за думкою вченого, виявляється в професійній спрямованості студента, рівні навчальної мотивації, а також рівні відношення до різних навчальних дисциплін, що акумулює предметний зміст майбутньої професійної діяльності.

Отже, згідно з В.А. Якуніним до внутрішніх критеріїв ефективності відносяться – загальна й професійна компетентність, професійна спрямованість і навчальна мотивація, активність, самостійність, творчість, самоврядування. «Ця єдність різноманітних змістовних критеріїв оцінки психологічних результатів навчання знаходить своє вираження в інтегральному формалізованому і єдиному для всіх навчальних закладів критерій, як академічна успішність або просто успішність» [9]. Зазначимо, що успішність є показником, що вказує на рівень збігу фактичного та запланованого результатів та визначається за допомогою оцінки.

Вчений також визначає зовнішні критерії, до яких відносить – адаптацію випускника на виробництві, його професійну стійкість (або міграцію), темпи росту професійної майстерності й пов'язане з ними посадове просування (службову кар'єру) тощо [9, с. 28].

Отже, згідно визначених досліджень, критерій ефективності освітніх систем має бути комплексним, що складається з деякої кількості елементів. Критерії ефективності педагогічних систем В.А. Якуніна беремо за основу визначення критеріїв ефективності системи діагностики ВМПО.

Згідно з концепцією В.А. Якуніна щодо визначення критеріїв ефективності освітніх систем, моделлю студента та компетентнісною моделлю випускника музично-педагогічного профілю, а також визначення об'єктів системи педагогічної діагностики, якими є – особистість студента та студентські групи (об'єкти особистісного

плану) та навчально-виховний процес ВМПО (об'єкт процесуального плану), критерії ефективності педагогічної діагностики для забезпечення якості означених об'єктів поділяємо на:

- внутрішні критерії об'єктів особистісного плану – психологічний результат (соціально-особистісна, професійна, загальнонаукова та інструментальна компетентності, якості особистості, задоволеність, що складають сформовану соціально-професійну компетентність випускника);
- внутрішні критерії об'єктів процесуального плану, що є компонентами навчально-виховного процесу ВМПО: освітні цілі; навчальна інформація; засоби педагогічної комунікації. Ця група критеріїв представляє функціональний результат системи педагогічної діагностики;
- зовнішні критерії об'єктів особистісного плану.

Зазначимо, що визначення внутрішніх критеріїв об'єктів процесуального плану дало змогу визначити зовнішні межі системи педагогічної діагностики ВМПО.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Слід зазначити, що визначення критеріїв і показників ефективності педагогічної діагностики в ВМПО не вичерпує всієї повноти критеріальної системи. Необхідний подальший пошук і уточнення показників, за якими мають оцінювати ефективність проведення діагностичних процедур. Критерії й показники педагогічної діагностики є багатофункціональними й пов'язані з оцінкою діяльності як студентів, так і викладачів, як з оцінкою результатів процесу навчання й виховання, так і педагогічного процесу в цілому.

1. Барабанщиков А.В. Военно-педагогическая диагностика / А.В. Барабанщиков, П.П. Дерюгин. – М.: ВУ, 1995. – 268 с.
2. Блинов В.М. Эффективность обучения / В.М. Блинов. – М.: Педагогика, 1976. – 191 с.
3. Борытко Н.М. Диагностическая деятельность педагога: учеб пособие / Н.М. Борытко; под ред. В.А. Сластенина, И.А. Колесниковой. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 288 с.
4. Куликова Л.Н., Мизинцев В.П. Технология измерения сложных педагогических характеристик: учеб.-метод. пособ. / Л.Н. Куликова, В.П. Мизинцев. – Хабаровск: Изд-во ХГПУ, 1996. – 33 с.
5. Методы системного педагогического исследования: учеб. пособие / под ред. Н.В. Кузьминой. – Л.: из-во ЛГУ, 1980. – 156 с.
6. Михайлычев Е.А. Педагогическая диагностика: история, теория, современность / Михайлычев Е.А., Карпова Г.Ф., Леонова Е.Е. – Ростов н\Д.: Изд-во Рост. пед. ун-та, 2002. – 256 с.
7. Симонов В.П. Педагогическая диагностика в образовательных системах : монография / В.П. Симонов. – М.: Издательство УЦ «Перспектива», 2010. – 264 с.
8. Субетто А.И. Квалитология образования : монография / А.И. Субетто. – СПб.: М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 220 с.
9. Якунин В.А. Педагогическая психология: учеб. пособ. / В.А. Якунин. – СПб.: Изд.-во Михайлова В.А., 1998. – 288 с.

